

**ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

**ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2022**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΣΥΝΤΑΞΗ

**Ιωάννης Κ. Κατσάρας, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α΄
Κωνσταντίνος Σ. Κουρούμαλος, Γραμματέας Ο.Ε.Υ. Α΄**

Λευκωσία, Ιανουάριος 2023

1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΜΑΚΡΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ - ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

1.1. Συνέδριο Economist Λευκωσία 18-19/10/22

Πραγματοποιήθηκαν στη Λευκωσία (18-19/10/22) οι εργασίες του συνεδρίου του Economist, με τη θεματολογία να επικεντρώνεται φέτος στο παρόν και το μέλλον της Ευρώπης, εν μέσω της τρέχουσας γεωπολιτικής και ενεργειακής κρίσης, οι οποίες μεταδόθηκαν διαδικτυακά από την ιστοσελίδα: www.hazliseconomist.com.

Το συνέδριο διοργανώθηκε σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο και μεταξύ των ομιλητών ήταν διακεκριμένοι αξιωματούχοι και παράγοντες της αγοράς, οι οποίοι εξέτασαν τις γεωπολιτικές εξελίξεις, με έμφαση στο πεδίο της ενέργειας, των σχέσεων των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου καθώς και των βασικών μεταρρυθμίσεων για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Παράλληλα, οι ομιλητές διερεύνησαν τις προτεραιότητες για την κυπριακή οικονομία αλλά και πτυχές του κυπριακού προβλήματος, με προτάσεις για την επανεξέταση του αναπτυξιακού μοντέλου της Κύπρου στο πλαίσιο των αλλαγών, που επέρχονται στη διεθνή οικονομία, των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι διασυννοριακές επιχειρήσεις και τρόπους, με τους οποίους η Κύπρος θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε κόμβο επενδυτικών κεφαλαίων στην Ανατολική Μεσόγειο.

Μεταξύ των ομιλητών ήταν ο Πρόεδρος της κ/Δημοκρατίας, κ. Ν. Αναστασιάδης και οι κ.κ. Ματέο Ρέντζι, πρώην Πρωθυπουργός της Ιταλίας, Γιούλια Τιμοσένκο, πρώην Πρωθυπουργός της Ουκρανίας, Γόσκα Φίσερ, πρώην Αντικαγκελάριος και πρώην Ομοσπονδιακός Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας, Έρικα Όλσον, Αναπληρώτρια Βοηθός Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ για τη Νότια Ευρώπη και τον Καύκασο. Μίλησαν επίσης ο κ/Υπουργός Οικονομικών κ. Κ. Πετρίδης, ο κ/Υπουργός Άμυνας κ. Χ. Πετρίδης, η κ/Υπουργός Ενέργειας κα Ν. Πηλείδη, καθώς και υποψήφιοι Πρόεδροι της κ/Δημοκρατίας, ενώ μεταδόθηκαν βιντεοσκοπημένα μηνύματα των Υπουργών Εξωτερικών της Κύπρου και της Ελλάδας, κ. Ι. Κασουλίδη και Ν. Δένδια και του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Α. Γεωργιάδη.

Από πλευράς παρεμβάσεων κυπριακού ενδιαφέροντος συγκαταλούνται τα ακόλουθα:

- οι οικονομικές προκλήσεις αλληλοσυνδέονται με τις γεωπολιτικές αναταράξεις, ενώ κυριαρχεί η αβεβαιότητα.
- υπάρχει ανάγκη διαφοροποίησης του κυπριακού μοντέλου και απαιτείται ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο για την οικονομική ανάπτυξη, με αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων και αντιμετώπισης των διαρθρωτικών της αδυναμιών
- ο τομέας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης συνεισφέρει ήδη το 4,5% του ΑΕΠ ενώ η πανεπιστημιακή εκπαίδευση μπορεί να παίξει τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα σε διάφορες πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας.
- ο κλάδος των επενδυτικών ταμείων γνωρίζει σημαντική άνθηση και αποτελεί πλέον πυλώνα της κυπριακής οικονομίας, στρατηγικός στόχος της CIFA (Cyprus Investment Funds Association) είναι, σε κάθε περίπτωση, να καταστεί η Κύπρος

προορισμός προσέλκυσης επενδυτικών ταμείων, διαχειριστών, αλλά και πάροχος παρεμφερών υπηρεσιών από διάφορες γεωγραφικές περιοχές (τα υπό διαχείριση περιουσιακά στοιχεία ανήλθαν στα 11,1 δισεκατομμύρια Ευρώ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2022).

1.2. 13^ο Οικονομικό Συνέδριο Λεμεσού (Limassol Economic Forum), Λεμεσός 22/10/2022.

Την Παρασκευή, 22.10 τ.ε., η εταιρεία IMH σε συνεργασία με το περιοδικό IN Business διοργάνωσε τη 13^η έκδοση του Οικονομικού Συνεδρίου Λεμεσού (Limassol Economic Forum), με αντικείμενο τις προοπτικές της κυπριακής οικονομίας, αλλά και τις τάσεις που παρουσιάζει την τρέχουσα περίοδο η οικονομία, σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Μεταξύ των ομιλητών ήταν ο Υπουργός Οικονομικών της Κύπρου, κ. Κ. Πετρίδης, η κ/Υπουργός Ενέργειας, κα Ν. Πηλείδου καθώς και οι Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών Ελλάδος, Κύπρου και Πορτογαλίας, κ.κ. Ι. Στουρνάρας, Κ. Ηροδότου και Mario Centeno.

Το Limassol Economic Forum έχει καθιερωθεί ως ένα από τα μεγαλύτερα ετήσια γεγονότα, που προσελκύει το ενδιαφέρον επιχειρηματικών παραγόντων και κοινωνικοοικονομικών φορέων της χώρας. Η φετινή διοργάνωση διερεύνησε τις δευτερογενείς επιπτώσεις της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, τόσο στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, όσο στην οικονομική και επιχειρηματική πραγματικότητα της Κύπρου, τις παγκόσμιες ενεργειακές προοπτικές και την ενεργειακή μετάβαση, ιδιαίτερα υπό το φως των εξελίξεων, που επέφερε η ουκρανική κρίση.

Τα κυριότερα συμπεράσματα :

Η διεθνής οικονομική ανάπτυξη που αναμενόταν σταδιακά μετά την πανδημία ανεκόπη από τις εξελίξεις στην Ουκρανία, με αποτέλεσμα οι ευρωπαϊκές οικονομίες να βρίσκονται αντιμέτωπες με πληθωριστικές πιέσεις μεσοπρόθεσμου χαρακτήρα, γεγονός που καθιστά τις παρεμβάσεις των Κεντρικών Τραπεζών επιτακτικότερες.

Πέραν του πληθωρισμού, σημαντικές αλλαγές που αποδίδονται στους παραπάνω παράγοντες είναι οι διοχέτευσης ρευστότητας σε μη παραγωγικές δραστηριότητες, στην εφοδιαστική αλυσίδα όπου παρατηρείται αποσταθεροποίηση της παραγωγής, στην αγορά εργασίας, όπου καταγράφονται υψηλά ποσοστά παραίτησης, και η αύξηση της ροπής προς την κατανάλωση έναντι της ροπής προς τις επενδύσεις.

Όσον αφορά στην ευρωπαϊκή οικονομία, οι ενδείξεις δείχνουν στοιχεία διαφοροποίησης ως προς τον χρόνο αναθέρμανσης της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., γεγονός που επιβάλλει την ορθολογική αξιοποίηση των διαθέσιμων ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων, συνδυάζοντάς τις αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές με την άσκηση πολιτικών βιωσιμότητας.

Σχετικά με την κυπριακή οικονομία υπάρχει η εκτίμηση ότι αυτές δεν θα περιοριστούν χρονικά στη φετινή και την επόμενη χρονιά, αλλά θα διαρκέσουν πολύ περισσότερο ενώ υπάρχει και προβληματισμός για την πράσινη μετάβαση, η οποία θα επιβαρύνει στην Κύπρο, τόσο τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού

όσο και την ανταγωνιστικότητα.

Η νέα εθνική στρατηγική προσέλκυσης επενδύσεων στοχεύει στην ανάδειξη της Κύπρου σε διεθνές κέντρο υψηλής τεχνολογίας, αλλά και στην περαιτέρω ανάπτυξη τομέων, όπως η πανεπιστημιακή εκπαίδευση, οι ΑΠΕ και η ναυτιλία.

1.3 Μακροοικονομικές Προβλέψεις της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου για την κυπριακή οικονομία (Σεπτέμβριος 2022)

Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου (ΚΤΚ) ολοκλήρωσε τις μεσοπρόθεσμες προβλέψεις του Σεπτεμβρίου 2022 για τα κύρια μακροοικονομικά μεγέθη της Κύπρου για τα έτη 2022-2024 (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν - ΑΕΠ - την ανεργία, τον πληθωρισμό - Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, ΕνΔΤΚ - και το δομικό πληθωρισμό, δηλ. πληθωρισμό εξαιρουμένης της ενέργειας και των τροφίμων).

Παρά τον πόλεμο στην Ουκρανία και τις επακόλουθες διεθνείς κυρώσεις που επεβλήθησαν στη Ρωσία, η κυπριακή οικονομία κατέγραψε σημαντική μεγέθυνση 6%, το πρώτο εξάμηνο του 2022 ενώ για το έτος, 2022, αναμένεται να ανέλθει στο 5,5%, όπως και κατά το προηγούμενο έτος. Η μεγέθυνση του ΑΕΠ προβλέπεται να προέλθει κυρίως από την εγχώρια ζήτηση (επενδύσεις και ιδιωτική κατανάλωση), αλλά και την ταχύτερη από την αναμενόμενη ανάκαμψη της τουριστικής βιομηχανίας, παρά την αρνητική συνεισφορά από την πλευρά των καθαρών εξαγωγών. Τα έτη 2023 και 2024 η ανάπτυξη του ΑΕΠ αναμένεται να ανέλθει στο 2,5% και 3,1%.

Η ανεργία, το 2022, αναμένεται να καταγράψει μείωση στο 6,7% του εργατικού δυναμικού σε σχέση με 7,5% το 2021. Αυτό οφείλεται, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, στη μεγαλύτερη από την αναμενόμενη στενότητα στην αγορά εργασίας, και στον αναμενόμενο διαχειρίσιμο αντίκτυπο από τον πόλεμο, όπως αυτός διαφαίνεται από τις πρόσφατες μηνιαίες έρευνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που αφορούν στις προσδοκίες για την απασχόληση κατά τους επόμενους τρεις μήνες. Τα επόμενα έτη προβλέπεται πτωτική πορεία, με την ανεργία να ανέρχεται στο 6,5% το 2023 και να πλησιάζει συνθήκες πλήρους απασχόλησης φθάνοντας στο 5,9% το 2024.

Ο πληθωρισμός προβλέπεται να αυξηθεί σημαντικά το 2022 στο 8,4% από 2,3% το 2021. Σταδιακή εξομάλυνση των πληθωριστικών πιέσεων προβλέπεται τα έτη, 2023 και 2024, με τον πληθωρισμό να ανέρχεται στο 3,9% και 2,1%, αντίστοιχα. Η επιβράδυνση του ΕνΔΤΚ, τα επόμενα έτη, οφείλεται στην προβλεπόμενη σταδιακή διόρθωση στις τιμές πετρελαίου και τροφίμων και στην σταθερότητα των μακροπρόθεσμων προσδοκιών για τον πληθωρισμό.

Ο δομικός πληθωρισμός, αναμένεται να ανέλθει στο 5,1% το 2022, σε σχέση με 1,3% το 2021. Τα έτη, 2023 και 2024, προβλέπεται να υποχωρήσει στο 2,9% και 2,3%, αντίστοιχα. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στην αναμενόμενη βραδεία ομαλοποίηση των διαταραχών στις αλυσίδες εφοδιασμού, σε συνάρτηση με την πρόσφατη αύξηση των επιτοκίων.

1.4. Μη δημόσιο το μητρώο τελικών δικαιούχων εταιρειών

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), με πρόσφατη απόφασή του (22/11/ τ.έ.), έκρινε ότι η πρόσβαση του κοινού

σε πληροφορίες για την πραγματική ιδιοκτησία επιχειρήσεων συνιστά σοβαρή παρέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Με τη συγκεκριμένη απόφαση «κλείδωσε» η πρόσβαση των ιδιωτών στα δεδομένα του Μητρώου Πραγματικών Δικαιούχων Εταιρειών (ΜΠΔ), στο οποίο θα εξακολουθούν να έχουν πρόσβαση οι αρμόδιες ελεγκτικές κρατικές αρχές. Η δημοσιότητα του εν λόγω Μητρώου αποτελούσε ένα από τα μέτρα της 5^{ης} κοινοτικής οδηγίας για τη μη χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, προς νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, και είχε προκαλέσει, αντιδράσεις από την επιχειρηματική κοινότητα.

Αμέσως μετά τη δημοσιοποίηση της Απόφασης του ΔΕΕ, ο Κυπριακός Σύνδεσμος Εταιρειών Διεθνών Δραστηριοτήτων (CIBA) με την αρωγή των νομικών του συμβούλων, έσπευσε να ενημερώσει τις κ/Αρχές, οι οποίες αντέδρασαν άμεσα. Την Τετάρτη (23/11 τ.έ.) δόθηκε οδηγία από την Υπουργό Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας κα Ν. Πηλείδου στην Έφορο Εταιρειών, για αναστολή της παροχής οποιασδήποτε πληροφόρησης στο κοινό.

Τέλος, σε αναστολή της πρόσβασης του κοινού για πληροφορίες για τους τελικούς δικαιούχους εταιρειών προχώρησαν, άμεσα, Λουξεμβούργο και Ολλανδία (η απόφαση του ΔΕΕ είναι δεσμευτική και άμεσα εφαρμόσιμη) ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε ότι έλαβε γνώση της απόφασης, θα «αναλύσει διεξοδικά τις επιπτώσεις» και είναι «έτοιμη να συνεργαστεί με τους συννομοθέτες».

1.5 Οι επιπτώσεις στην αγορά εργασίας από τον Εθνικό Κατώτατο Μισθό

Μετά από ένα χρόνο περίπου διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων και κ/κυβέρνησης θεσπίστηκε με διάταγμα (31.8.22) ο ΕΚΜ (Εθνικός Κατώτατος Μισθός). Η εφαρμογή του αρχίζει την 1.1.2023. Το ύψος του θα είναι 940 Ευρώ μεικτά, αλλά τους πρώτους έξι μήνες απασχόλησης, ο μισθός θα είναι 885 Ευρώ. Με το υφιστάμενο διάταγμα που αφορά μόνο σε εννέα επαγγέλματα ο ΕΚΜ ανέρχεται στα 870 Ευρώ κατά την πρόσληψη και στα 924 Ευρώ μετά από ένα εξάμηνο. Σύμφωνα με τον υπουργό Εργασίας, κ. Κούσιο, από τη θέσπιση του μέτρου επωφελούνται σαράντα χιλιάδες χαμηλόμισθοι, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η αύξηση ενδεχομένως να φτάσει και το 30%. Στις εξαιρέσεις του διατάγματος συμπεριλαμβάνονται κατηγορίες εργαζομένων, όπως αυτοί που εργάζονται στη γεωργο-κτηνοτροφία, οι οικιακοί βοηθοί, οι εργαζόμενοι στην ναυτιλία, όσοι τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης μέσα από σύμβαση, εθιμοπρακτική ή άλλο διάταγμα καθώς και τα άτομα τα οποία λαμβάνουν κατάρτιση ή εκπαίδευση για απόκτηση πτυχίου ή επαγγελματικού προσόντος.

Η πρώτη αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού, σύμφωνα με τον κ. Κ. Κούσιο, θα γίνει την 1.1. 2024 και από εκεί και πέρα κάθε δυο χρόνια. Τα κριτήρια για την αναπροσαρμογή λαμβάνουν υπόψη την αγοραστική δύναμη του ΕΚΜ, τις τάσεις στην απασχόληση και την ανεργία, τις τάσεις στα επίπεδα αποδοχών και την κατανομή τους, τις επιπτώσεις του

κατώτατου μισθού στα επίπεδα απασχόλησης, τους δείκτες σχετικής και απόλυτης φτώχειας, το κόστος διαβίωσης και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Η εισαγωγή του κατώτατου μισθού, πέραν της οικονομικής διάστασης έχει και κοινωνικό χαρακτήρα, γι' αυτό και διατυπώνονται αντικρουόμενα επιχειρήματα σχετικά με τη θέσπιση του. Από τη μία υπάρχει η άποψη πως θα βοηθηθούν οι χαμηλά αμειβόμενοι εργαζόμενοι και από την άλλη ότι θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στη γενικότερη οικονομία. Σύμφωνα με το Συμβούλιο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας, βασικός στόχος του ΕΚΜ είναι η διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης στους εργαζομένους, χωρίς όμως να διακυβεύεται η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Γι' αυτό ο ΕΚΜ θα πρέπει να συνδυαστεί με άλλες μεταρρυθμίσεις και διορθωτικά μέτρα. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι ο αρχικός ελάχιστος μισθός των 870 Ευρώ υπερβαίνει το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα των 864 Ευρώ για μία οικογένεια με ένα παιδί κάτω των 14.

Οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις από την υιοθέτηση του ΕΚΜ είναι η αύξηση του λειτουργικού κόστους των επιχειρήσεων, η δημιουργία αυξητικών πιέσεων μισθών και στους ψηλότερα αμειβόμενους εργαζομένους καθώς και η αύξηση της αδήλωτης εργασίας με χαμηλότερους μισθούς.

Επί του παρόντος, οι εργοδοτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις, παρακολουθούν τις εξελίξεις με επιφυλακτικότητα. Η ΟΕΒ (Ομοσπονδία Εργοδοτών & Βιομηχάνων), αναφέρει ότι ο καθορισμός του κατώτατου μισθού στα 940 Ευρώ ενδέχεται να επιφέρει αρνητικές συνέπειες σε επί μέρους επιχειρήσεις αλλά και στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνολικά, ιδιαίτερα δεδομένης της παγκόσμιας οικονομικής αστάθειας. Το ΚΕΒΕ (Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο) αναμένει να δει πως θα επηρεαστεί η οικονομία μέσα στο 2023.

Οι συνδικαλιστικοί φορείς εκφράζουν προβληματισμό για τον μη καθορισμό ωριαίας απόδοσης, επισημαίνοντας ότι η απουσία συγκεκριμένου ωραρίου αποτελεί «αδυναμία κομβικής σημασίας». Σε ότι αφορά στο ύψος του ΕΚΜ ανέμεναν μια πρόταση που να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες των εργαζομένων, δεδομένου του υψηλού κόστους ζωής και των αυξανόμενων πληθωριστικών πιέσεων. Διαφωνία εκφράζεται και για την προστασία των ελάχιστων αποδοχών στις συλλογικές συμβάσεις, η οποία, σύμφωνα με τους συνδικαλιστές, δεν περιλαμβάνεται ξεκάθαρα. Εν κατακλείδι, ο ΕΚΜ αναμένεται να εξακολουθήσει να απασχολεί το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης. Από τη μια πλευρά, οι εργαζόμενοι, των οποίων τα εισοδήματά αποδυναμώνονται λόγω πληθωριστικών πιέσεων, ζητούν αυξήσεις και από την άλλη οι επιχειρήσεις, που πρέπει να αυξήσουν το εργατικό κόστος, ζητούν διορθωτικές προσαρμογές.

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 «Σχέδιο αεροπορικών κινήτρων 165,6 εκατ. Ευρώ της Κύπρου (2023-2027)»

Το νέο Σχέδιο Κινήτρων Ανάπτυξης της αεροπορικής κίνησης, για την περίοδο, 2023-2027, ενέκρινε, την Τετάρτη, 26.10.22, το Υπουργικό Συμβούλιο της Κυπριακής Δημοκρατίας

(ΚΔ). Στόχος του νέου Σχεδίου Αεροπορικών Κινήτρων (κινείται πάνω στις αρχές και τη φιλοσοφία του προηγούμενου Σχεδίου) είναι η περαιτέρω βελτίωση της αεροπορικής συνδεσιμότητας της χώρας με την ανάπτυξη νέων δρομολογίων, τη διατήρηση και εμβάθυνση των υφιστάμενων, την επέκταση της τουριστικής περιόδου, αλλά και την ανάκαμψη των αερομεταφορών από τις επιπτώσεις της πανδημίας, του πολέμου στην Ουκρανία και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αερομεταφορές στο σημερινό ανταγωνιστικό και μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Επιπρόσθετα, θεωρήθηκε απαραίτητο, καθώς ανταγωνιστικά αεροδρόμια εφαρμόζουν αντίστοιχα σχέδια κινήτρων, η μη εφαρμογή Σχεδίου Κινήτρων από τα αεροδρόμια της ΚΔ θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια αεροπορικών εταιρειών, επιβατών και καθαρών εσόδων για το Κράτος και την οικονομία ευρύτερα.

Το σημαντικότερο στοιχείο διαφοροποίησης του νέου Σχεδίου, σε σύγκριση με το παλαιό, είναι το μίγμα της συμμετοχής Κράτους - Hermes Airports (πρόκειται για την εταιρία που τον Μάιο του 2006 ανέλαβε τη λειτουργία και τη διαχείριση των διεθνών αεροδρομίων Λάρνακας και Πάφου, στο πλαίσιο μιας 25ετούς σύμβασης παραχώρησης BOT – Build - Operate - Transfer - με εννέα (9) Κύπριους και διεθνείς εταιρείες)¹. Η δαπάνη ανέρχεται στα 165,6 εκατ. Ευρώ, με συγχρηματοδότηση, του Υπουργείου Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων της ΚΔ καθώς και της εταιρείας Hermes Airports Ltd, με τη συμμετοχή της ΚΔ στη δαπάνη του νέου Σχεδίου να ανέρχεται στο 49% και της Hermes, στο 51% (έναντι, 60% - 40% που προέβλεπε το προηγούμενο Σχέδιο), ποσοστά, τα οποία ανάγονται, τελικά, σε 27% και 73% αντίστοιχα, αφού η Hermes θα συνεχίσει να καταβάλλει προς το Κράτος το Τέλος Παραχώρησης, ύψους 32,38%, όπως γίνονταν και προηγούμενως.

Στο πλαίσιο του διενεργηθέντος απολογισμού, τα προγενέστερα Σχέδια, της περιόδου, 2012 - 2022, εκρίθησαν επιτυχημένα, καθώς αναπτύχθηκαν 113 νέα δρομολόγια, η επιβατική κίνηση αυξήθηκε από 7,3 εκατ. επιβάτες, το 2011, σε 11,3 εκατομμύρια, το 2019, με επιπλέον 67 εκατ. Ευρώ έσοδα για το Κράτος μέσω της Σύμβασης Παραχώρησης. Το νέο Σχέδιο αναμένεται ότι θα επιφέρει αύξηση της τάξης, του 52%, στον αριθμό επιβατών, από περίπου 9 εκατ. το 2022 σε 13,7 εκατ., το 2027, καθώς και επιπρόσθετα 56,9 εκατ. Ευρώ καθαρά έσοδα προς το Κράτος, μέσω της Σύμβασης Παραχώρησης.

3. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

3.1 Διεξαγωγή συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στη Λευκωσία (5-5/10/22)

Τη διεξαγωγή της επόμενης συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στις 5

¹ Η μετοχική σύνθεση της εν λόγω Κοινοπραξίας έχει ως εξής: (α) Γαλλικός κατασκευαστικός όμιλος Bouygues Construction Airport Concessions Europe (22%), (β) Γαλλικός όμιλος υποδομών Egis Investment Partners SCA (20%), (γ) Κυπριακή εμπορική εταιρία Halpi Alpha Ltd (11,34%), (δ) Ελληνικά Μεταλλεία (11,33%), (ε) Αμερικανικός Όμιλος Αεροδρομίων Vantage (11%), (στ) Ιρλανδική εταιρεία αεροδρομίων Aer Rianta International (11%), (ζ) Αδελφοί Ιακώβου (5,67%), (η) Χαρίλαος Αποστολίδης (5,66%) και (θ) Γαλλική εταιρεία αεροδρομίων Aéroport Nice Côte d'Azur Chambre de Commerce et d'Industrie (2%)

Οκτωβρίου στην Κύπρο, ανακοίνωσε με ανάρτησή της στο Twitter, η Πρόεδρος της ΕΚΤ Κριστίν Λαγκάρντ, συμπληρώνοντας πως θα ακολουθήσει ανεπίσημη συνεδρίαση την Πέμπτη 6 Οκτωβρίου.

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η συνεδρίαση θα διεξαχθεί στην Κύπρο μετά από ενδιαφέρον που επέδειξε ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου Κωνσταντίνος Ηροδότου για φιλοξενία της, ενώ αντίστοιχο ενδιαφέρον υπήρξε και από άλλους Διοικητές Κεντρικών Τραπεζών.

Σημειώνεται επίσης πως πρόκειται για μία σημαντική συνεδρίαση, λόγω της κατάστασης στην ευρωπαϊκή οικονομία και είναι ενδεικτικό ότι θα αφιερωθεί περαιτέρω χρόνος ώστε να συζητηθούν εκτενέστερα θέματα στρατηγικής. Η κάθοδος όλων των διοικητών των 19 χωρών της ευρωζώνης στη Κύπρο σε μία περίοδο με τόσες προκλήσεις για την ευρωπαϊκή οικονομία αναντίλεκτα έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα, τονίζεται.

Υπενθυμίζεται, τέλος, πως η πρόεδρος της ΕΚΤ είχε βρεθεί ξανά στην Κύπρο, τον περασμένο Μάρτιο, κατόπιν πρόσκλησης του κ. Ηροδότου. Κατά την τότε επίσκεψή της, είχε συνάντηση με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και γυναικείες οργανώσεις, ενώ συμμετείχε και σε συνέδριο που διοργάνωσε η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου με καλεσμένους στελέχη από την επιχειρηματική κοινότητα.

3.2 Τερματισμός λειτουργίας της RCB Bank.

Ολοκληρώνεται η διαδικασία τερματισμού λειτουργίας της, κατά τα τελευταία 27 χρόνια, RCB Bank, η οποία, μέχρι τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία αποτελούσε την τρίτη συστημική τράπεζα του κυπριακού τραπεζικού συστήματος.

Συγκεκριμένα, ένα ακόμη βήμα προς την κατεύθυνση τερματισμού λειτουργίας της έγινε, σύμφωνα με ανακοίνωση της τράπεζας, με την απόφαση που έλαβε το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας σε συνεδρίαση της 24.10, 22 να παραδώσει την τραπεζική άδεια, δεδομένου ότι διατηρεί, πλέον, μηδενικό υπόλοιπο καταθέσεων. Το δανειακό χαρτοφυλάκιο της RCB Bank έχει τους προηγούμενους μήνες πωληθεί και μεταφερθεί στην Ελληνική Τράπεζα, ενώ οι καταθέτες έχουν αποσύρει επιτυχώς τις καταθέσεις τους.

Η RCB Bank, πλέον, χωρίς την άδεια τραπεζικής την οποία παραδίδει, συνεχίζει ως Asset Management Company κρατώντας την εμπορική επωνυμία RCB. Υπό τη νέα και μετασχηματισμένη της ιδιότητα προσβλέπει στη συνέχιση των εργασιών της στην Κύπρο και την Ευρώπη, έχοντας πλέον καθαρά αναπτυξιακό προσανατολισμό.

3.3 Εξαγορά ποσοστό μετοχών της Ελληνικής Τράπεζας από τη Eurobank

Σε γνωστοποίηση της πώλησης του 13,41% της συμμετοχής της στο μετοχικό κεφάλαιο της Ελληνικής Τράπεζας προέβη η Wargaming Group Limited (WLG), σύμφωνα με ανακοίνωση της Ελληνικής Τράπεζας στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου (ΧΑΚ), με αποτέλεσμα η EUROBANK S.A. να καταστεί σημαντικός μέτοχος της Ελληνικής Τράπεζας. Συγκεκριμένα, η αγορά του μετοχικού

κεφαλαίου του 13,41% (55.337.721 μετοχές) πραγματοποιήθηκε από τη EUROBANK S.A., η οποία πλέον κατέχει το 26% του μετοχικού κεφαλαίου της τράπεζας.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση στο ΧΑΚ, η πώληση υπόκειται στη λήψη των απαιτούμενων εποπτικών εγκρίσεων από τη EUROBANK S.A. Μετά την ολοκλήρωση της συμφωνημένης πώλησης, το ποσοστό συμμετοχής της EUROBANK S.A. στο μετοχικό κεφάλαιο της Ελληνικής Τράπεζας θα ανέλθει στο 26% ενώ της WGL στο 7,2% συμπεριλαμβανομένου και του ποσοστού συμμετοχής των ταμείων προνοίας που σχετίζονται με συμβούλους και την ανώτατη διοίκηση της WGL ύψους 0,41%.

Κατόπιν των ανωτέρω η Ελληνική Τράπεζα βρίσκεται πλέον υπό τον έλεγχο μεγαλομετόχων, ελλαδικών και κυπριακών συμφερόντων (Eurobank και Δήμητρα Επενδυτική), η οποία με την ανακεφαλαιοποίηση στο μετοχικό της κεφάλαιο το 2014, είχε ως βασικούς μετόχους την εταιρεία ηλεκτρονικών παιχνιδιών, λευκορωσικών συμφερόντων Wargaming και το αμερικανικών συμφερόντων επενδυτικό ταμείο Third Point Hellenic Recovery Fund. Μετά τη Eurobank A.E, η οποία κατέχει πλέον το 26% των μετοχών της Ελληνικής, δεύτερος μεγάλος μέτοχος είναι η Δήμητρα Επενδυτική, με 21,3% και τρίτος η Poppy Sarl (Pimco) με 17,3%. Η Wargaming παραμένει με 7,6% και η Senvest έχει 5,1%.

Η κίνηση της Eurobank να αυξήσει το ποσοστό μετοχών της στο 26%, αποκτώντας από τη Wargaming ποσοστό 13,4%, από σύνολο 20,6% μετοχών, έναντι τιμήματος 70 εκατ. Ευρώ, περιόρισε την παρουσία της εταιρείας ηλεκτρονικών παιχνιδιών στη δεύτερη συστημική τράπεζα της Κύπρου. Πάντως, η Wargaming παραμένει στην Ελληνική Τράπεζα με 7,8% και ενδεχομένως αυτό το ποσοστό να το πουλήσει εν ευθέτω χρόνο σε καλύτερη τιμή από τη συμφωνία που έκανε με τον ελληνικό τραπεζικό όμιλο.

Το γεγονός ότι η Eurobank αυξάνει τη μετοχική της παρουσία στην Ελληνική Τράπεζα δημιουργεί εμπιστοσύνη, δεδομένου ότι διαθέτει ισχυρή κεφαλαιακή βάση και ρευστότητα, έχει μειώσει το λειτουργικό κόστος και διαθέτει τραπεζική εμπειρία, η οποία μπορεί να ανοίξει ορίζοντες σε επίπεδο ψηφιακής τεχνογνωσίας και νέων αγορών. Οι κινήσεις αυτές της Eurobank ήταν γνωστές στις εποπτικές αρχές σε Κύπρο, Ελλάδα και Φρανκφούρτη ήδη από το α' εξάμηνο του 2022 τόσο ως προς την Wargaming όσο και ως προς το ταμείο Third Point Hellenic Recovery Fund. Η επιβεβαίωση ήρθε με την αγορά του ποσοστού μετοχών του αμερικανικού επενδυτικού ταμείου τον Ιούλιο του 22, οπότε πούλησε αρχικά 9,9% των μετοχών και έπειτα συνολικά 12,6%, στην Eurobank.

Ένα ακόμη σημαντικό θέμα είναι η διαμόρφωση των μετοχικών συμμαχιών, μεταξύ των δύο κύριων μετόχων, μετά την πλήρη έγκριση που αναμένεται να δοθεί από τις εποπτικές αρχές

4. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

4.1 Εταιρίες Πληροφορικής που μετέφεραν τις δραστηριότητές τους στην Κύπρο - Συμβολή τομέα ΤΠΕ στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ)

Ο τομέας Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών - Information & Communications Technology (ΤΠΕ - ICT) συνέβαλε, κατά 7,7%, στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της κυπριακής οικονομίας και κατά 3,4% στην απασχόληση, το 2021, σύμφωνα με την έκθεση της Ernst & Young (E & Y) για το 2022 (σελ. 50), σηματοδοτώντας εντυπωσιακή αύξηση της τάξεως του 39%, την τελευταία πενταετία, αλλά και την καθιέρωση της Κύπρου, ως ανερχόμενου κέντρου τεχνολογίας (Technology Hub). Η Έκθεση αναφέρεται και σε εταιρείες ICT, οι οποίες, προσφάτως, έχουν δραστηριοποιηθεί στην Κύπρο και έχουν μεταφέρει τα περιφερειακά γραφεία τους, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν οι ακόλουθες:

- Nexters Global, εταιρεία ανάπτυξης παιχνιδιών, μετεγκαταστάθηκε στην Κύπρο τον Δεκέμβριο του 2021, με 170 υπαλλήλους.
- Murex, παγκόσμιος ηγέτης στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησης ολοκληρωμένων συστημάτων διαπραγμάτευσης, διαχείρισης κινδύνων και επεξεργασίας, καθώς και μετασυναλλακτικών λύσεων, με παρουσία στην Κύπρο, από τον Ιούνιο του 2021 με 130 υπαλλήλους.
- BrainRocket, πάροχος καινοτόμων ερευνητικών υπηρεσιών πληροφορικής και υπηρεσιών ανάπτυξης, εισήλθε στην κυπριακή αγορά, το 2020, απασχολώντας περισσότερα από 600 άτομα μέσω ενός υβριδικού μοντέλου εργασίας.
- Abbyy Ltd, εταιρεία AI (Artificial Intelligence), μηχανικής μάθησης και εξόρυξης διαδικασιών παροχής υπηρεσιών, η οποία έφερε ήδη 75 υπαλλήλους στην Κύπρο το 2022.
- Mitsubishi UFJ Financial Group απέκτησε μέρος της Point Nine, δημιουργώντας τη MUFG Investor Services Fintech (χρηματοοικονομικές υπηρεσίες).
- Jetbrains, εταιρεία ανάπτυξης λογισμικού, η οποία μετέφερε μέρος των δραστηριοτήτων της στην Κύπρο (Μάρτιος 2022), μεταθέτοντας πάνω από 100 υπαλλήλους, ενώ αναμένονται άλλοι 200.
- IPONWEB LABS Limited, εταιρεία τεχνητής νοημοσύνης, δεδομένων και μηχανικής, στον τομέα της προγραμματικής διαφήμισης και της διαφήμισης σε πραγματικό χρόνο, τεχνολογίας και υποδομών, μετέφερε την έδρα της, στην Κύπρο τον Φεβρουάριο του 2022, με 100 υπαλλήλους, ενώ αναμένονται άλλοι 80 στο μέλλον.
- Wrike Cyprus Ltd, υπηρεσία εφαρμογών διαχείρισης έργων, μετεγκαταστάθηκε στην Κύπρο τον Φεβρουάριο του 2022, με 170 υπαλλήλους και αναμένονται άλλοι 180 στο μέλλον.
- Η εταιρεία Τηλεπικοινωνιών της Μάλτας έχει από το 2019 αυξήσει το ποσοστό της στην εταιρία κινητής τηλεφωνίας Cablenet.

4.2 Βραβεία Νεανικής Επιχειρηματικότητας «Γε'Νέο Επιχειρείν» - Συμμετοχή Υφυπουργού, κ. Κ. Φραγκογιάννη

Το Κυπριακό Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο (ΚΕΒΕ) και η περιοδική έκδοση «Θεσσαλονίκης Δρώμενα» συνδιοργάνωσαν στη Λευκωσία την 11^η Οκτωβρίου τ.ε. εκδήλωση βράβευσης νέων επιχειρηματιών, στο πλαίσιο του ετήσιου θεσμού «Γε' νέο Επιχειρείν», (ξεκίνησε το 2017, με πρωτοβουλία του ιδρυτή της εν λόγω έκδοσης, κ. Παναγιώτη

Καγιά). Ο θεσμός, πήρε το όνομα του από την ομώνυμη στήλη του περιοδικού «Θεσσαλονίκης Δρώμενα» και έχει καταστεί ένα σημαντικό βήμα ενθάρρυνσης και επιβράβευσης της νεανικής επιχειρηματικότητας. Βασικός στόχος της πρωτοβουλίας αυτής είναι η προβολή νέων Κύπριων και Ελλήνων επιχειρηματιών, σε διεθνές επίπεδο, γεγονός με ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία σε χώρες με ελληνική διασπορά. Μέχρι στιγμής, έχουν πραγματοποιηθεί συνολικά 6 τελετές βράβευσης σε Θεσσαλονίκη και Λευκωσία, κατά τις οποίες έχουν απονεμηθεί 157 βραβεία. Στην φετινή τελετή βραβεύθηκαν 9 νέοι επιχειρηματίες από 7 εταιρείες στις κατηγορίες ναυτιλίας, βιομηχανίας, εμπορίου, υπηρεσιών, καινοτομίας, έρευνας, τεχνολογίας και πολιτισμού.

Η εκδήλωση, χορηγός της οποίας ήταν η Ελληνική Τράπεζα, τελεί υπό την αιγίδα της Προέδρου της κ/Βουλής των Αντιπροσώπων, κας Αννίτας Δημητρίου. Χαιρετισμό στην εκδήλωση απηύθυναν, πέραν των διοργανωτών, ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Κ. Φραγκογιάννης και, εκ μέρους της Προέδρου της κ/Βουλής των Αντιπροσώπων, ο βουλευτής κ. Δ. Δημητρίου.

Ο κ. Υφυπουργός στην ομιλία του ανέφερε στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες καθώς και τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι νέοι επιχειρηματίες στην εγχώρια οικονομία, ενώ έκανε ειδική αναφορά στα συναισθήματα των νέων, το ήθος, τη μεγαλοψυχία και την ταπεινότητα καθώς και την αισιοδοξία ως βασικά χαρακτηριστικά τους, παραπέμποντας στον Αριστοτέλη.

4.3 Παρουσίαση πλατφόρμας χαρτογράφησης του Κυπριακού Οικοσυστήματος Καινοτομίας και Τεχνολογίας παρουσία του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Δήμα

Την Τετάρτη 19 Οκτωβρίου 2022 ο Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός TechIsland & η παγκόσμια εταιρεία ανάλυσης δεδομένων "Dealroom.co", παρουσίασαν ζωντανά την Πλατφόρμα Οικοσυστήματος Τεχνολογίας Κύπρου – <https://ecosystem.thetechisland.org>, κατά τη διάρκεια εκδήλωσης παρουσίασης που έλαβε χώρα στο ASBIS Hi-Tech Cluster στη Λεμεσό στην παρουσία του Υφυπουργού Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής κ. Κυριάκου Κόκκινου και του Υφυπουργού Έρευνας και Καινοτομίας της Ελλάδας κ. Χρίστου Δήμα.

Ο ζωντανός αυτός χάρτης, ο οποίος αναπτύχθηκε από την εταιρεία ανάλυσης δεδομένων Dealroom.co (η οποία ειδικεύεται σε παρόμοιες αναπτύξεις χαρτών οικοσυστημάτων), βασίζεται σε κατηγοριοποίηση και ανάλυση δεδομένων σχετικά με το Κυπριακό Οικοσύστημα Τεχνολογίας και Καινοτομίας. Πρόκειται για ζωντανή πλατφόρμα παρακολούθησης σε πραγματικό χρόνο που περιλαμβάνει όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη του Οικοσυστήματος Τεχνολογίας και Καινοτομίας Κύπρου, συμπεριλαμβανομένων Τεχνολογικών Εταιρειών, Επενδυτικών Ταμείων, Startups, Πανεπιστημίων, Επιταχυντών γνώσης και αντανάκλα το τρέχον οικοσύστημα και τις δυνατότητες ανάπτυξης του οικοσυστήματος τεχνολογίας και καινοτομίας.

4.4 Στην Κύπρο εγκαθιδρύεται το Euromed Tech Hub

Τη δημιουργία στην Κύπρο του Euromed Tech Hub αποφάσισε ομόφωνα το Διοικητικό Συμβούλιο του ANIMA Investment Network (<https://anima.coop/en/>). Το δίκτυο ANIMA συγκεντρώνει 70 οργανώσεις-μέλη σε 20 χώρες και περισσότερους από 400 ειδικούς και συνεργάτες που μπορούν να κινητοποιηθούν, που συντονίζεται από μια ομάδα 15 ατόμων με έδρα τη Μασσαλία ενώ συνεργάζεται με κυβερνητικούς και περιφερειακούς φορείς προώθησης επενδύσεων και οικονομικής ανάπτυξης, επιχειρηματικές ενώσεις, clusters καινοτομίας, διεθνείς επενδυτές και ερευνητικά ιδρύματα.

Ο οργανισμός Invest in Cyprus χαρακτηρίζει την απόφαση ως μία πολύ μεγάλη επιτυχία για την Κύπρο, δεδομένου ότι θα λειτουργήσει ως περιφερειακό κέντρο έρευνας και συνεργασίας σε σχέση με θέματα επιχειρηματικής καινοτομίας και μεταφοράς τεχνολογικής γνώσης για τους συμμετέχοντες, από την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής.

Τη διαχείριση του οργανισμού θα έχουν, από κοινού, διεθνείς συντονιστικές επιτροπές του ANIMA και ο Invest Cyprus, ενώ όλες οι προσπάθειες θα είναι επικεντρωμένες στην προώθηση λύσεων τεχνολογίας και καινοτομίας που θα εξυπηρετήσουν την κοινωνική και οικολογική μετάβαση των χωρών της Μεσογείου. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε θέματα όπως η διαχείριση των εμπορεύσιμων υλικών, ο μετριασμός των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, η διασφάλιση της επάρκειας τροφίμων και η ομαλή οικολογική μετάβαση των οικονομιών της περιοχής. Το Euromed Tech Hub θα απασχολεί σε αρχικό στάδιο περίπου 10 άτομα στην Κύπρο, τα οποία θα έχουν την υποστήριξη πενταμελούς ομάδας από τα κεντρικά γραφεία του ANIMA στη Μασσαλία.

Το Euromed Tech Hub θα χρηματοδοτηθεί, σε μεγάλο βαθμό, από κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο του έργου Euromed Clusters Forward, με επιδίωξη:

- α) την επιτάχυνση και διασύνδεση επιχειρηματιών που καινοτομούν, ώστε να αναπτύξουν τους σχεδιασμούς τους,
- β) την υποβοήθηση ωρίμανσης, προώθησης και αξιοποίησης της καινοτομίας και τεχνολογικών λύσεων,
- γ) την προσφορά χώρου και μηχανισμών συνεργασίας για οργανισμούς της Ευρωμεσογείου, οι οποίοι υποστηρίζουν την τεχνολογική εξέλιξη.

4.5 Κίνητρα προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων και διεθνείς συνέργειες οικοσυστημάτων τεχνολογίας Κύπρου

Στο πλαίσιο ομιλίας του Υπουργού Εσωτερικών, Ν. Νουρή, κατά την εξέταση του προϋπολογισμού του ΥΠΕΣ της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΚΔ) για το 2023, στην αρμόδια Κοινοβουλευτική Επιτροπή Οικονομικών παρουσιάστηκαν στοιχεία για την έκδοση αδειών διαμονής και απασχόλησης σε εργαζόμενους εταιρειών ξένων συμφερόντων ως κίνητρο διευκόλυνσης και προσέλκυσης επενδυτών.

Μέχρι στιγμής, το Υπουργείο Εσωτερικών έχει παραχωρήσει, εντός του 2022, σχεδόν 10.000 άδειες διαμονής και απασχόλησης σε εργαζόμενους εταιρειών ξένων

συμφερόντων (υπερδιπλάσιες του 2021). Πρόκειται για εργαζόμενους υψηλής ειδίκευσης από τρίτες χώρες, οι οποίοι απασχολούνται σε εταιρείες τεχνολογίας που έχουν μετακινηθεί στην Κύπρο, τους τελευταίους μήνες, και ειδικά μετά το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία. Στην αύξηση των αριθμών συνέβαλε και η διευκόλυνση της απασχόλησης των συζύγων τους.

Σημειώνεται ότι :

- η στρατηγική της ΚΔ περιλαμβάνει, εκτός από σημαντικά φορολογικά ή άλλα κίνητρα και μηχανισμό ταχείας αδειοδότησης εργαζομένων σε συγκεκριμένους τομείς και ειδικότητες, οι οποίοι προέρχονται από τρίτες χώρες,
- ο αντίκτυπος του τομέα τεχνολογικών εταιριών και τομέα έρευνας, καινοτομίας στην κ/οικονομία διαμορφώθηκε στο 1,8 δισ. Ευρώ, το 2021, σε σχέση με 1,5 δισ. Ευρώ, το 2020, και αναμένεται, κατά το τρέχον έτος, να ξεπεράσει τα 2,5 δισ. Ευρώ,
- περίπου 20.000 άτομα απασχολούνταν στον τομέα των ΤΠΕ/ICT στην Κύπρο, το 2021 και θα προσεγγίσουν τις 30.000, το 2022 (για κάθε 500 θέσεις εργασίας δημιουργούνται επιπρόσθετες 900 σε άλλους τομείς),
- η Κύπρος περιλαμβάνεται στις δέκα (10) κορυφαίες χώρες (3η θέση) που ξεχωρίζουν για την ανάκαμψη των επενδύσεων, μετά την πανδημία (οι άμεσες ξένες επενδύσεις καταγράφουν αύξηση 150%, το πρώτο εξάμηνο του 2022, σε σύγκριση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του 2019) , ιδίως στους τομείς λογισμικού (software) και πληροφορικής (IT), η οποία αγγίζει το 600%, το πρώτο εξάμηνο του 2022, σε σύγκριση με το 2019,
- σε πλατφόρμα Οικοσυστήματος Τεχνολογίας Κύπρου - <https://ecosystem.thetechisland.org> - μεταξύ άλλων, ενδιαφερόμενοι μπορούν να εντοπίσουν και προσφερόμενες θέσεις εργασίας, κατόπιν εγγραφής τους (παρουσιάστηκε στις 19/10 τ.έ. κατά τη διάρκεια εκδήλωσης, στο πλαίσιο διοργάνωσης του ASBIS Hi-Tech Cluste, στη Λεμεσό, παρουσία του Υφυπουργού Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής της ΚΔ, κ. Κ. Κόκκινου και του Υφυπουργού Έρευνας και Καινοτομίας της Ελλάδας κ. Χρήστου Δήμα),
- στο εν λόγω ψηφιακό εργαλείο που βασίζεται σε κατηγοριοποίηση και ανάλυση δεδομένων, αναφορικά με το Κυπριακό Οικοσύστημα Τεχνολογίας και Καινοτομίας (πρόκειται για ζωντανή πλατφόρμα παρακολούθησης των μεταβολών και λειτουργιών του κ/επιχειρηματικού οικοσυστήματος τεχνολογίας), συμπεριλαμβάνονται όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη του Οικοσυστήματος Τεχνολογίας και Καινοτομίας Κύπρου (Τεχνολογικές Εταιρείες, Επενδυτικά Ταμεία, Startups, Πανεπιστήμια, Επιταχυντές Γνώσης) ενώ παρουσιάζονται και οι δυνατότητες ανάπτυξης του,
- τέλος, επισημαίνουμε ότι σχετικές εξελίξεις, αφενός προσφέρουν δυνατότητες απασχόλησης και εργασίας, με υψηλές αμοιβές, σε εργαζόμενους από Ελλάδα και μάλιστα, σε τομείς που βρίσκονται στην πρωτοπορία της τεχνολογικής εξέλιξης (Blockchain, IoT, AI κ.λπ.), αφετέρου δέον αξιολογηθούν περαιτέρω, τόσο υπό την προοπτική συνεργειών, μεταξύ των οικοσυστημάτων καινοτομίας και τεχνολογίας της χώρας μας, με ΚΔ.

4.6 ° Συνέδριο βιώσιμης κινητικότητας Λευκωσία 8-9.12.22

Στο 7^ο Συνέδριο βιώσιμης κινητικότητας παρουσιάστηκαν οι πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την προώθηση της βιώσιμης κινητικότητας, των πολυτροπικών μεταφορών και των ευφυών συστημάτων μέσα από το πρίσμα της σημαντικής εμπειρίας που έχει αποκτηθεί στην Κύπρο και σε χώρες του εξωτερικού. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις ευκαιρίες εξασφάλισης βιώσιμης και πράσινης ανάπτυξης και στη δημιουργία βιώσιμων πόλεων με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και μεταφορικά μέσα φιλικά προς το περιβάλλον.

Οι θεματικές-στρογγυλές τράπεζες ήταν : 1. Πολυτροπικές Μεταφορές, Προκλήσεις και Ευκαιρίες Ανάπτυξης 2. Βιώσιμη Κινητικότητα στην Κύπρο - Ευκαιρίες και Προκλήσεις και 3. Περιβάλλον και Ενέργεια στις Μεταφορές 4.Υποδομές και Συστήματα Πολυτροπικών Μεταφορών 5. Επενδύσεις σε Ευφυή Συστήματα Μεταφορών 6. Ανάλυση Δεδομένων στις Μεταφορές. Παράλληλα, στο πλαίσιο του Συνεδρίου, λειτούργησε ειδικός εκθεσιακός χώρος φορέων που δραστηριοποιούνται σε έργα και δράσεις βιώσιμης κινητικότητας και ευφυών συστημάτων μεταφορών.

Από την πλευρά της, η Υπουργός Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας κ. Ν. Πηλείδου, υπογράμμισε πως η βιώσιμη κινητικότητα ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο της ανάγκης υιοθέτησης άμεσων δράσεων για την επίτευξη της μετάβασης στην πράσινη ενέργεια, σημειώνοντας ότι η Κύπρος προχωρεί με γρήγορα βήματα τα τελευταία χρόνια για την επίτευξη των κλιματικών της στόχων ιδιαίτερα στις μεταφορές.

Στον χαιρετισμό που απηύθυνε εκ μέρους του Υφυπουργού Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής, ο Γεν. Δ/ντής του Υφυπουργείου Δρ. Στ. Χειμώνας, εστίασε στην ψηφιακή συνιστώσα για την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας και ανάπτυξης, στόχους τους οποίους άλλωστε αφορά και το μεγαλύτερο τμήμα του ευρύτερου Σχεδίου «Κύπρος-Το Αύριο».

Τέλος, εκπροσωπώντας τον Υπουργό Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος κ. Κ. Καδή, ο Πρώτος Λειτουργός Περιβάλλοντος Δρ Λ. Μεσημέρης αναφέρθηκε στις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με το πρόσθετο κόστος στα συμβατικά καύσιμα, με τη συμπερίληψη των οδικών μεταφορών, των κτιρίων, των αερομεταφορών και των θαλάσσιων μεταφορών σε ένα σύστημα εμπορίας εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, κόστος το οποίο θα επωμιστεί η οικονομία κυρίως μέσω αυξημένων ναύλων.

Ο Υπουργός Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων κ. Ι. Καρούσος ανέφερε μεταξύ άλλων στην παρέμβαση του σχετικά με τις αερομεταφορές ότι η Κύπρος έχει προστεθεί σε δύο διαδρόμους του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών, τον διάδρομο των Δυτικών Βαλκανίων (Κύπρος, Ελλάδα, Βαλκάνια, Κροατία, Ιταλία, Αυστρία) και τον διάδρομο Μαύρης Θάλασσας, Αιγαίου και Βαλτικής, ο οποίος ξεκινώντας από την Κύπρο και με κατάληξη στο Ελσίνκι ενώνεται και με τη Μαριούπολη στην Ουκρανία και τη Μολδαβία, στέλνοντας παράλληλα πολλαπλά γεωπολιτικά μηνύματα. Επίσης, η Κύπρος έχει προωθήσει ένα εργαλείο για λύσεις σε επίπεδο Ε.Ε. με το όνομα «Μηχανισμός Επιδότησης Δικαιωμάτων», ο

οποίος προβλέπει στήριξη στις αερομεταφορές προς επίτευξη των στόχων τους, μειώνοντας ταυτόχρονα τις αρνητικές επιπτώσεις από το κόστος συμμόρφωσης, με τις νέες προδιαγραφές καυσίμων και ανεφοδιασμού για τους αερομεταφορείς. Η Κύπρος πέτυχε επίσης επέκταση του εσωτερικού οδικού δικτύου της με τη συμπερίληψη στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών του αυτοκινητοδρόμου Παλαιοχωρίου-Αγρού, ενώ η πόλη της Λάρνακας συμπεριελήφθη στα μεγάλα αστικά κέντρα μαζί με τη Λευκωσία και τη Λεμεσό λόγω της ημι-κατοχής της πρωτεύουσας και της ύπαρξης του αεροδρομίου εκτός της. Τέλος, σημαντική εξέλιξη αποτελεί ότι τα τελευταία χρόνια έχουν προωθηθεί πρωτοβουλίες για τη μείωση των ρύπων και τη βιώσιμη κινητικότητα, ενώ ολοκληρώνονται οι διαδικασίες προσφορών για τη μετάβαση στο νέο σύστημα δημόσιων επιβατικών μεταφορών και την έναρξη της αξιολόγησης των προσφορών για νέες σύγχρονες και «πράσινες» στάσεις-στέγαστρα λεωφορείων, ζήτημα στο οποίο είναι απαραίτητη η συνεργασία των τοπικών αρχών.

Η τεχνολογία και τα συστήματα μεταφορών παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη αστική πραγματικότητα, με την Κύπρο να έχει ήδη θέσει σε εφαρμογή κάμερες και αισθητήρες σε αυτοκινητόδρομους για τη διαχείριση της τροχαίας κίνησης και την αυτόματη ενημέρωση των οδηγών, ενώ προσέθεσε ότι αναμένεται το προσεχές διάστημα να προκηρυχθεί προσφορά για τα λεγόμενα «έξυπνα φώτα» για τη διαχείριση της τροχαίας κίνησης σε Λευκωσία και Λεμεσό με τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης, με εκτιμώμενη βελτίωση του κυκλοφοριακού της τάξεως μεταξύ 15% και 35% μόνο από την αξιοποίηση της τεχνολογίας.

5. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

5.1 Ενίσχυση ζήτησης ακινήτων στην κυπριακή αγορά - Αυξημένο ενδιαφέρον εταιριών ξένων συμφερόντων

Διατηρείται το ενδιαφέρον Κυπρίων και αυξάνεται η ζήτηση από εταιρείες ξένων συμφερόντων για την αγορά ακινήτων στην Κύπρο. Ειδικότερα, ανοδικά κινήθηκε ο τομέας των ακινήτων, το τρίτο τρίμηνο του 2022, σύμφωνα με συγκριτικές πωλήσεις ακινήτων του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, οι οποίες παρουσιάζονται στο τριμηνιαίο «Ενημερωτικό Δελτίο για την αγορά Ακινήτων» του Συμβουλίου Εγγραφής Κτηματομεσιτών.

Σύμφωνα με την ανάλυση δεδομένων, σε παγκύπριο επίπεδο, κατεγράφησαν, συνολικά, 5.566 πράξεις, αξίας 1,65 δις Ευρώ, σε σύγκριση με 1,2 δις. Ευρώ το δεύτερο τρίμηνο και 1,3 δις. Ευρώ το πρώτο τρίμηνο του έτους. Παρά τη διατήρηση συνθηκών έντονου πληθωρισμού, ο τομέας αύξησε τη δυναμική του κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους.

Η εικόνα, ανά επαρχία, έχει ως εξής:

- Στην επαρχία Λευκωσίας κατεγράφησαν, συνολικά, 1.442 πράξεις, συνολικής αξίας 363 εκατ. Ευρώ. Ο μεγαλύτερος όγκος πράξεων αφορούσε αγροτεμάχια (485) και οικόπεδα (430).
- Στην επαρχία Λεμεσού, τόσο οι συνολικές πωλήσεις (1.781), όσο και η αξία τους (762 εκατ. Ευρώ), ξεπέρασαν κάθε άλλη επαρχία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον καταγράφηκε για αγροτεμάχια

(879).

- Στην επαρχία Πάφου, οι πωλήσεις, το τρίτο τρίμηνο, έφτασαν τις 876 και η συνολική τους αξία τα 276 εκατ. Ευρώ. Κατά το τρίτο τρίμηνο, κατεγράφησαν τέσσερις μεγάλες πράξεις για γη στην Αγία Μαρίνα αξίας άνω των 65 εκατ. Ευρώ.
- Στη Λάρνακα, οι πωλήσεις ανήλθαν σε 1.147 και η συνολική τους αξία στα 188 εκατ. Ευρώ.
- Τέλος, στην επαρχία Αμμοχώστου υλοποιήθηκαν 320 πράξεις, συνολικής αξίας 63 εκατ. Ευρώ, με έντονο ενδιαφέρον για διαμερίσματα (114).

Τέλος, σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Εγγραφής Κτηματομεσιτών, κ. Μαρίνου Κυναιγίρου, «ο τομέας συνεχίζει να κινείται δυναμικά σε όλη την Κύπρο» καθώς «φαιίνεται πως υπάρχει αυξημένη ζήτηση από εταιρείες του εξωτερικού, κυρίως για μεγάλα προνομιακά τεμάχια, κατά κύριο λόγο, σε Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο».

5.2 «Επενδύσεις σε ε/αγορά ακινήτων από την κ/bbf»

Στην ελληνική αγορά ακινήτων στοχεύει να διευρύνει την παρουσία της η κυπριακή εταιρεία «bbf: build better future», (<https://bbf.com/>), που αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο developer στην Κύπρο στον κλάδο της πολυτελούς κατασκευής. Στην Κύπρο, βρίσκονται σε εξέλιξη δύο στρατηγικές επενδύσεις, με μικτή χρήση το ένα (με πανεπιστημιακές εστίες, εμπορικό επιχειρηματικό πάρκο και κατοικίες) και ένα άλλο με κατοικίες και εμπορικό και επιχειρηματικό κέντρο.

Έχοντας εδραιωθεί στην κυπριακή αγορά με high end έργα, επεκτείνεται δυναμικά και στην Ελλάδα, σε περιοχές που αποτελούν πόλο έλξης για Έλληνες, Κύπριους, καθώς και άλλους αγοραστές. Σημειώνεται ότι η bbf έχει ήδη είκοσι (20) ακίνητα στην Αθήνα και συγκεκριμένα σε όλη τη «γραμμή του Κηφισιά - Πειραιάς», στον άξονα της Γραμμής 1 του Μετρό, με αναπτύξεις νεόδμητων κατασκευών. Επίσης, διαθέτει ακίνητα στον Άλιμο και το Νότιο Μέτωπο, αλλά και στο Κέντρο και τους Αμπελόκηπους. Εκτός από την Ελλάδα και την Κύπρο, δραστηριοποιείται στην Πορτογαλία και τον Καναδά. Παράλληλα, η bbf έχει πραγματοποιήσει έρευνα αγοράς, εξετάζοντας νέες επενδύσεις σε άλλα μέρη της Ελλάδας, όπως η Θεσσαλονίκη, Πάρο, Αντίπαρο, Σαντορίνη και Μύκονο ενώ αναζητείται μεγάλη έκταση για στρατηγική επένδυση.

Στο πλαίσιο του ανωτέρω σχεδιασμού, η εταιρεία παρουσίασε, προσφάτως (18/10), τη νέα επένδυση που πρόκειται να υλοποιηθεί στη χώρα μας, με νέα πολυτελή οικιστικά συγκροτήματα μοντέρνου σχεδιασμού στην Κηφισιά (22 κατοικίες σε δύο γειτονικά τεμάχια, όπου ο συντελεστής είναι 0,6 και η αρτιότητα στα 2 στρέμματα). Το κόστος της επένδυσης υπολογίζεται στα 18 εκατ. Ευρώ, αναμένεται να ολοκληρωθεί σε περίπου δύο χρόνια και αφορά πολυτελείς κατοικίες με τιμές αφετηρίας τα 8.000 Ευρώ/τ.μ.. Το project για το οικιστικό συγκρότημα αναμένεται να ξεκινήσει εντός του Νοεμβρίου, ενώ απώτερο στόχο, από το νέο έτος, αποτελεί η ίδρυση εταιρείας διαχείρισης ακινήτων στην Ελλάδα (η ανάπτυξη στην Κηφισιά θα γίνει με ανάθεση σε εργολάβο, ενώ στη συνέχεια η bbf: θα αναπτύξει σταδιακά στην Ελλάδα το μοντέλο της Κύπρου, όπου οι ίδιοι βρίσκουν τους προμηθευτές

και ξεκινούν συνεργασία, μετά από μια διαδικασία auditing).

Τέλος, από σχετικές παρουσιάσεις των επιχειρηματικών της σχεδίων συνάγονται τα ακόλουθα:

- το κόστος κατασκευής είναι κατά 10% χαμηλότερο στην Ελλάδα σε σχέση με την Κύπρο, λόγω χαμηλότερων εργατικών εξόδων, όμως η Κύπρος υπερέρχει, λόγω της μη ύπαρξης ΦΠΑ στον τομέα της κατασκευής, παρά μόνο στην πώληση.
- στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη αύξηση στο κόστος γης που δημιουργεί προβλήματα σε κατασκευαστές σε σχέση με την «τοποθέτηση» του προϊόντος στην αγορά. Υπάρχουν και προτάσεις με αντιπαροχές ακόμη και στο 55%
- θεωρείται ότι στα επίπεδα των 5.000 με 10.000 ευρώ, ανά τετραγωνικό,
- καταγράφεται υψηλή ζήτηση, καθώς υπάρχει μεγάλη ρευστότητα διεθνώς,
- στον επενδυτικό σχεδιασμό της bbf η Αττική είναι «τριχοτομημένη», καθώς στα βόρεια προάστια τα πλάνα είναι οικιστικά, στο κέντρο, επενδυτικά, ενώ στα νότια προάστια είναι ανάμικτα,
- η bbf εκτιμά ότι δεν θα επηρεαστεί από την άνοδο του πλαφόν στην “χρυσή βίτσα” στην Ελλάδα, ενώ στην Κύπρο, υπάρχει μεγάλη ζήτηση από Άραβες, Λιβανέζους και Ισραηλίτες για επενδύσεις σε ακίνητα.
- μεγάλη κινητικότητα εμφανίζει και η ρωσική αγορά εκτινάσσοντας τη ζήτηση, από σπίτια μέχρι γραφεία (πολλοί παρέκαμψαν τις κυρώσεις με μη ρωσικά διαβατήρια αλλά και με πολλές καταθέσεις, εκτός Ρωσίας).

5.3 Τομέας επενδυτικών ταμείων στην Κύπρο - πρόσφατα στοιχεία

Νέα αύξηση παρουσίασε το τρίτο τρίμηνο του 2022 ο αριθμός των επενδυτικών οργανισμών στην Κύπρο, με τα στοιχεία, όμως, ενεργητικού να καταγράφουν μείωση, 5,48%, σε τριμηνιαία βάση. Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, για το τρίτο τρίμηνο, ο αριθμός των επενδυτικών οργανισμών που υποβάλλουν στοιχεία αυξήθηκε στους 284 από 274, στο τέλος Ιουνίου τ.ε., παρουσιάζοντας αύξηση για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο. Αντίθετα το σύνολο του ενεργητικού τους υποχώρησε στα 8,23 δις Ευρώ σε σύγκριση με 8,7 δις Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο. Σε σύγκριση με τον Σεπτέμβριο του 2021 το σύνολο του ενεργητικού των επενδυτικών οργανισμών παρουσίασε μείωση 3,61%. Ειδικότερα, οι καταθέσεις και τα δάνεια των επενδυτικών οργανισμών αυξήθηκαν στα 856,5 εκατ. Ευρώ το τρίτο τρίμηνο του 2022, από 837 εκατ. Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ τα χρεόγραφα υποχώρησαν στα 799,4 εκατ. Ευρώ από 831 εκατ. Ευρώ το δεύτερο τρίμηνο.

Σύμφωνα με την ΚΤΚ, το σύνολο των μετοχών και συναφών τίτλων των επενδυτικών οργανισμών υποχώρησε στα 6,06 δις Ευρώ το τρίτο τρίμηνο του 2022, από 6,5 δις Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ τα μη χρηματοοικονομικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των πάγιων στοιχείων αυξήθηκαν στα 316 Ευρώ εκατ. από 301 εκατ. Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο. Τα λοιπά στοιχεία ενεργητικού υποχώρησαν στα 190 εκατ.

Ευρώ στο τέλος Σεπτεμβρίου από 227 εκατ. Ευρώ στο τέλος Ιουνίου του 2022.

Σε σχέση, τέλος, με τα στοιχεία παθητικού, τα δάνεια μειώθηκαν στα 536 εκατ. Ευρώ το τρίτο τρίμηνο του 2022 από 617 εκατ. Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ μετοχές και μερίδια υποχώρησαν στα 7,48 δις Ευρώ από 7,82 δις Ευρώ το δεύτερο τρίμηνο. Μείωση παρουσίασαν και οι λοιπές υποχρεώσεις των επενδυτικών οργανισμών, υποχωρώντας στα 208 εκατ. Ευρώ στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2022 από 264 εκατ. Ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο

6. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

6.1 “1^η Γενική Συνέλευση Συνδέσμου Υδρογόνου Κύπρου Σ.Υ.Κ. (Λευκωσία, 22.09.22)”

Πραγματοποιήθηκε, παρουσία, η 1^η Γενική Συνέλευση του νεοσυσταθέντος (Ιδρυτική Συνέλευση την 2 Μαρτίου 2021) και δραστήριου Συνδέσμου Υδρογόνου Κύπρου στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου.

Κύριοι σκοποί του Συνδέσμου είναι η αξιοποίηση των τεχνολογιών του υδρογόνου ώστε: (α) να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στην ενεργειακή μετάβαση, (β) να συμβάλουν στη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών, (γ) να προωθούν τις επιχειρηματικές και τεχνολογικές καινοτομίες ως κινητήριες δυνάμεις για μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη, και (δ) να συνδράμουν στη μείωση της χρήσης συμβατικών καυσίμων - επομένως και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου - σε δύσκολους τομείς. Περισσότερες πληροφορίες για τον Σ.Υ.Κ. μπορούν να εντοπιστούν στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.oeb.org.cy/melh/katalogos-syndesmon/cyprus-hydrogen-association>.

Στην εκδήλωση, απηύθυναν χαιρετισμό, ο Διευθυντής Υπηρεσίας Ενέργειας του Υπουργείου Ενέργειας Εμπορίου και Βιομηχανίας, Δρ. Χαράλαμπος Ρούσος καθώς και ο Πρόεδρος του Συνδέσμου κ. Μάκης Κετώνης (Ketonis Developments Ltd), ενώ παρέστησαν εκπρόσωπος και μέλη της Ομοσπονδίας Εργοδοτών & Βιομηχάνων (Ο.Ε.Β.), μέλος της οποίας είναι και ο Σ.Υ.Κ. καθώς και μέλη της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας. Επίσης, παρέστη και ο Διευθυντής Λιανικών Πωλήσεων των Ελληνικών Πετρελαίων, κ. Μιχαήλ Ηρακλείδης (μέλος του Σ.Υ.Κ.).

Από σχετικές ομιλίες και την επακόλουθη συζήτηση, συγκρατούνται τα ακόλουθα:

- Το πράσινο Υδρογόνο, στο οποίο στοχεύουν οι δράσεις του εν λόγω Συνδέσμου (εξαιρείται το μπλε και το γκρί υδρογόνο, ως παράγωγο φυσικού αερίου) αποτελεί μία από τις βασικές μορφές ανανεώσιμης ενέργειας και αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και της πράσινης μετάβασης, ενώ σύμφωνα με πρόσφατη ομιλία της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στις προτεραιότητες της Ε.Ε. στον τομέα της ενέργειας συγκαταλέγονται η προώθηση ΑΠΕ και υδρογόνου.
- Χάρη στο σχέδιο REPowerEU, έχει διπλασιαστεί ο αρχικός στόχος για την ετήσια παραγωγή υδρογόνου: έως το 2030 στην Ευρωπαϊκή Ένωση από πέντε (5) σε δέκα (10) εκατομμύρια τόνοι ανανεώσιμου υδρογόνου, το οποίο θα διοχετευθεί σε

τομείς που είναι δύσκολο να απεξαρτηθούν από τον άνθρακα, καθώς και στην υποκατάσταση ποσοτήτων φυσικού αερίου.

- Πρόκειται να συσταθεί μια νέα Ευρωπαϊκή Τράπεζα Υδρογόνου. Αποστολή της θα είναι να συμβάλει στην παροχή εγγυήσεων για την αγορά υδρογόνου, κάνοντας ιδίως χρήση των πόρων του Ταμείου Καινοτομίας. Αναμένεται ότι θα μπορέσει να επενδύσει τρία (3) δις. ευρώ, ώστε να βοηθήσει στην οικοδόμηση της μελλοντικής Αγοράς Υδρογόνου.
- Στην Κύπρο εξετάζεται η δυνατότητα ένταξης του υδρογόνου στο ενεργειακό της μείγμα. Ενώ στο πλαίσιο του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, συστάθηκε, εντός του 2021, Τεχνική Επιτροπή για το Υδρογόνο, στην οποία συμμετέχουν όλες οι εμπλεκόμενες αρμόδιες Αρχές και φορείς. Η Τεχνική Επιτροπή θα μελετήσει και αξιολογήσει, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα εγχώριας παραγωγής υδρογόνου, τις διάφορες διαθέσιμες τεχνολογίες και χρήσεις του σε τομείς όπως οι μεταφορές, η αποθήκευση ενέργειας και η ετοιμασία του κατάλληλου νομοθετικού και αδειοδοτικού πλαισίου, με στόχο τη συμπερίληψη του υδρογόνου ως πηγή ενέργειας στο αναθεωρημένο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα της Κύπρου.
- Σε νομοθετικό επίπεδο, η Ε. Επιτροπή ανακοίνωσε στις 15/12/2021 τη νέα δέσμη νομοθετημάτων για τους κοινούς κανόνες για τις εσωτερικές αγορές ανανεώσιμων αερίων, φυσικού αερίου και υδρογόνου, επιδιώκοντας να διευκολύνει τη διείσδυση των ανανεώσιμων αερίων και των αερίων χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών στο ενεργειακό σύστημα.
- Το ενδιαφέρον για το Υδρογόνο ως εναλλακτικό καύσιμο και πηγή ενέργειας, έχει αυξηθεί ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η επακόλουθη ενεργειακή κρίση έφερε στο προσκήνιο την παραγωγή υδρογόνου από ΑΠΕ (πράσινο υδρογόνο). Και τούτο διότι οι τιμές του φυσικού αερίου εκτοξευθήκαν, με αποτέλεσμα η σχετική τεχνική παραγωγής του από ΑΠΕ να γίνεται ανταγωνιστικότερη (τουλάχιστον σε αυτήν τη χρονική συγκυρία), έναντι της μεθόδου μετατροπής του μεθανίου από το φυσικό αέριο, σε υδρογόνο (μπλε ή γκρί υδρογόνο). η οποία συνδέεται και με συμφέροντα των μεγάλων εταιρειών Υδρογονανθράκων και χωρών με παρόμοια συμφέροντα.
- Η ένταξη του υδρογόνου στο ενεργειακό μείγμα είναι αναπόφευκτη για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων και τη διασφάλιση υγιεινών συνθηκών διαβίωσης για τους ανθρώπους.
- Πρόταση του Συνδέσμου Υδρογόνου Κύπρου αποτελεί η εισαγωγή και ένταξη του φυσικού αερίου στο ενεργειακό ισοζύγιο της Κύπρου, να μην αποτελεί την μόνιμη λύση, αλλά αντίθετα να βοηθήσει στο μεταβατικό στάδιο για να επιτευχθεί ο στόχος της μηδενικής ρύπανσης και της πλήρους απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα. Σε αυτή την εξίσωση το πράσινο υδρογόνο, έχει πρωταγωνιστικό ρόλο σε συνδυασμό με τη χρήση ανακυκλωμένου νερού από μονάδες λυμάτων, επιλογή που δυνητικά παραπέμπει στις ορθολογικές αρχές της κυκλικής οικονομίας.
- Αποτέλεσμα της ένταξης του πράσινου υδρογόνου θα αποτελέσει η δημιουργία οικονομικών ευκαιριών αλλά και

συνεργειών και με επιχειρηματικούς φορείς της Ελλάδος στους τομείς δημιουργίας μονάδων παραγωγής του, υποδομών αποθήκευσης, μεταφοράς και διακίνησης του, τη δημιουργία ηλεκτρικού δικτύου που θα μεταφέρει την ενέργεια στα σημεία κατανάλωσης καθώς στην παροχή νερού, ενώ, μελλοντικά, υπάρχει προσδοκία ανάπτυξης και επενδύσεων στην βιομηχανία της αμμωνίας, η οποία ήδη χρησιμοποιείται ως εναλλακτικό καύσιμο στη ναυσιπλοΐα, αλλά και μελλοντικά στην χρήση του υδρογόνου στην αεροπλοΐα.

- Επίσης, σύμφωνα με τοποθέτηση του ο Διευθυντής Υπηρεσίας Ενέργειας του Υπουργείου Ενέργειας Εμπορίου και Βιομηχανίας θα μπορούσε μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου να διερευνηθεί η δυνατότητα κατάθεσης πρότασης κάποιου έργου Κοινού Ενδιαφέροντος (Project of Common Interest - PCI).

6.2 «Η επίτευξη των Κλιματικών και Ενεργειακών Στόχων της Κύπρου: Τεχνικές, Επιχειρηματικές, Επενδυτικές Ευκαιρίες και Προκλήσεις» (Ο.Ε.Β., Λευκωσία, 14.12.22)

Από παρουσιάσεις εν λόγω ημερίδος επισημαίνονται τα εξής:

1. Πράσινο Υδρογόνο: Εφαρμογές, πλεονεκτήματα, συνεισφορά στη μείωση των αέριων εκπομπών και η ετοιμότητα των επιχειρήσεων

- από τις εννέα (9) κατηγορίες υδρογόνου, ανάλογα με την πρώτη ύλη και τη μέθοδο παραγωγής του, έμφαση δίνεται, στην Κύπρο στο πράσινο υδρογόνο, ενώ σε περίπτωση κατασκευής αγωγού φυσικού αερίου (ΦΑ) υπάρχει τεχνικά δυνατότητα εμπλουτισμού του έως και 20% της χωρητικότητάς του με υδρογόνο,

- σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος της Κύπρου (ΕΣΕΚ Κύπρου) οι κύριοι τομείς κατανάλωσης υδρογόνου, το 2030 θα είναι : οι μεταφορές, η βιομηχανία και τα κτίρια, ενώ η εκτιμώμενη απαιτούμενη ισχύς ηλεκτρικής ενέργειας για την παραγωγή πράσινου υδρογόνου και την κάλυψη της εκτιμώμενης ζήτησης του έως το 2030 θα κυμανθεί μεταξύ 15 και 100 MW, με την πρόβλεψη για το 2040, να ανέρχεται αντίστοιχα σε 40 GWhH₂ για τη βιομηχανία, σε 500 GWhH₂ για τις μεταφορές και σε 5 GWhH₂ για τα κτίρια (συνολική ενεργειακή ζήτηση υδρογόνου 150 GWhH₂ το 2030 και 545 GWhH₂ το 2040),

- το ΕΣΕΚ της Κύπρου εκτιμά παραγωγή 1,5 TWh ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές το 2030, αλλά δεν εξετάζει την ανάπτυξη H₂ για την περίοδο 2021-2030, σε περίπτωση όμως, που αναπτυχθεί παραγωγή πράσινου υδρογόνου στην Κύπρο, περίπου το 15% της ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) θα χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή υδρογόνου, μέσω ηλεκτρόλυσης,

- η ανάπτυξη της υποδομής μεταφορών και των εφαρμογών τελικού χρήστη στην Κύπρο εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ πέντε (5) και είκοσι οκτώ (28) εκατ. Ευρώ, με προφανή οφέλη για την οικονομία (ανάπτυξη τεχνολογιών υδρογόνου H₂), το περιβάλλον (περαιτέρω μείωση των εκπομπών αέριων θερμοκηπίου), την απεξάρτηση από τις εισαγωγές ορυκτών ενέργειας, τη δημιουργία 600 θέσεων εργασίας στην κατασκευή και λειτουργία τεχνολογιών H₂.

(Επιτροπή CIGRE Cyprus National Committee - Conseil International des Grands Réseaux Électriques (CIGRE) - International Council on Large Electric Systems)

- παρουσίασε δυνατότητες και οφέλη συμμετοχής στο CIGRE κυπριακών αλλά και ενδιαφερομένων να δραστηριοποιηθούν στην Κύπρο αλλοδαπών φορέων (επιμελητήρια, επιχειρηματικοί σύνδεσμοι, Ακαδημαϊκά Ιδρύματα, Ερευνητικά κέντρα, φορείς καινοτομίας, ρυθμιστικές αρχές ηλεκτρισμού, τελικοί χρήστες).

3. Ενεργειακές κοινότητες και ρόλος PAEK

- υφίσταται εφαρμοστικό του ευρωπαϊκού δικαίου θεσμικό πλαίσιο του δικαίου της ενέργειας για τη σύσταση και λειτουργία, τόσο των Ενεργειακών Κοινοτήτων ΑΠΕ όσο και των Ενεργειακών Κοινοτήτων Πολιτών ενώ παρουσιάστηκαν μοντέλα και λειτουργίες εν λόγω επιχειρηματικών οντοτήτων (φωτοβολταϊκά στις στέγες, συλλογική αυτοπαραγωγή και ενεργειακές κοινότητες) καθώς και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν (έλλειψη τεχνογνωσίας, ακρίβεια που συμπαρασύρει το κόστος των εγκαταστάσεων, ανάγκη αναβάθμισης του δικτύου).

4. Πάροχοι Ενεργειακών Υπηρεσιών (ΠΕΥ)

- στο πλαίσιο σχετικής εταιρικής παρουσίασης αναλύθηκαν βασικά στοιχεία προοπτικών και αγοράς της Κύπρου καθώς και το περιεχόμενο των συμβάσεων ενεργειακής απόδοσης (ΣΕΑ), μέσω των οποίων μπορεί να επιτευχθεί οικονομικό όφελος για τις επιχειρήσεις και τα εταιρικά έργα (energy saving companies).

5. Επικουρικές Υπηρεσίες : Ευκαιρίες και Προκλήσεις από την οπτική του Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς Κύπρου

- παρουσιάστηκαν αρμοδιότητες και επικουρικές λειτουργίες ΔΣΜΚ, το μοντέλο αύξησης λειτουργικής εφεδρείας παραγωγής ανάλογα με την διεύθυνση αιολικής παραγωγής καθώς και το πλαίσιο εντός του οποίου δραστηριοποιούνται οι μεγάλοι παραγωγοί, οι χονδρέμποροι εισαγωγείς και ενδεχομένως, στο μέλλον, και εξαγωγείς ηλεκτρικής ενέργειας (λόγω συστημάτων ηλεκτρικής διασύνδεσης).

Από τα συμπεράσματα της ημερίδας προκύπτει ότι :

- η διεύθυνση των ΑΠΕ αλλά και των εναλλακτικών μορφών ενέργειας θέτουν νέες προκλήσεις, ρυθμιστικού κυρίως περιεχομένου για την μικρή αγορά ηλεκτρισμού της Κύπρου,
- προκύπτουν νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες, λόγω των έργων ηλεκτρικής διασύνδεσης που προσελκύουν το ενδιαφέρον σημαντικών διεθνών εταιριών ενεργειακών έργων (OMEXOM/VINCI),
- οι εγχώριοι ενεργειακοί παραγωγοί αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την αναδιάρθρωση του ενεργειακού τοπίου (άνοιγμα αγοράς, διεύθυνση ΑΠΕ), διότι συνεπάγεται πιθανόν απώλεια του μεριδίου αγοράς τους.

6.3 Άφιξη του πρώτου φορτίου υγραερίου στον τερματικό σταθμό στο Βασιλικό.

Την Τετάρτη, 31.11.22, αφίχθη στο λιμάνι Βασιλικού το πρώτο πλοίο με φορτίο υγραερίου για εκφόρτωση στις καινούργιες εγκαταστάσεις της κοινοπραξίας VLPG Ltd. Πρόκειται για σημαντική εξέλιξη στις προσπάθειες των

τελευταίων ετών για μεταφορά των εταιρειών πετρελαιοειδών και υγραερίου από τα παράλια της Λάρνακας στην περιοχή του Βασιλικού. Η έλευση του πρώτου πλοίου με υγραέριο στο Βασιλικό σηματοδοτεί ουσιαστικά την επίσημη έναρξη λειτουργίας του νέου τερματικού σταθμού (σταθμού ελέγχου, φύλαξης κι εμφιάλωσης υγραερίου) και ταυτόχρονα τη λήξη της λειτουργίας των παλιών εγκαταστάσεων στη Λάρνακα.

Στις δραστηριότητες της VLPG Plant Ltd θα περιλαμβάνονται όλες οι φάσεις διακίνησης υγραερίου, με ιδιότητες υποδομές εκφόρτωσης δεξαμενόπλοιων, αποθήκευσης και διανομής στην αγορά, μέσω βυτιοφόρων υγραερίου. Η κοινοπραξία θα διαχειρίζεται και την εμφιάλωση και συντήρηση των φιαλών υγραερίου, που θα διατίθενται από τις εταιρείες εμπορίας. Επιπλέον, η VLPG Plant Ltd έχει αναλάβει την κατασκευή της υπερσύγχρονης μονάδας υγραερίου στο Βασιλικό, που με την επέκτασή της προβλέπεται ότι θα διαχειρίζεται περίπου 32.000 μετρικούς τόνους χύμα υγραερίου και περίπου 24.000 μετρικούς τόνους εμφιαλωμένου υγραερίου σε ετήσια βάση.

7. ΠΟΠ Προϊόντα

7.1 Εξελίξεις σχετικά με την παραγωγή και τη διάθεση του χαλουμιού ΠΟΠ στην αγορά - Σχέδιο Δράσης για την προώθησή του κ/χαλουμιού παγκοσμίως

Τα προβλήματα που προκύπτουν σε σχέση με την εμπορία του χαλουμιού ως προϊόν με Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ), καθώς και τα μέτρα στήριξης των παραγωγών βρέθηκαν συζητήθηκαν (22.11/22), ενώπιον της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Γεωργίας. Συγκεκριμένα, κατά τη συζήτηση αξιολογήθηκε η συμφωνία του Υπουργού Γεωργίας με τους παραγωγούς σε σχέση με την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας.

Σε ότι αφορά στους ελέγχους με σκοπό να διαπιστωθεί κατά πόσο τηρείται η σχετική νομοθεσία για τη διάθεση μόνο ΠΟΠ χαλουμιού στις υπεραγορές και το υπόλοιπο λιανικό εμπόριο, διαπιστώθηκε ότι το Υπουργείο Γεωργίας δεν έχει προβεί στον απαραίτητο έλεγχο για να διαπιστωθεί κατά πόσον τα προϊόντα συμμορφώνονται με τις προδιαγραφές.

Σημειώνεται ότι τρεις μήνες μετά την υπογραφή και δύο από την εφαρμογή της συμφωνίας, μεταξύ Υπουργείου Γεωργίας και παραγωγών χαλουμιού ΠΟΠ διαπιστώνεται ότι η συμφωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων δεν εφαρμόζεται ή εφαρμόζεται κατά το δοκούν καθώς βασικός όρος της συμφωνίας ήταν η απόσυρση των αγωγών, που ασκήθηκαν από παραγωγούς και ενώσεις παραγωγών κατά καιρούς εναντίον του ΠΟΠ και «έως σήμερα όχι μόνο δεν αποσύρθηκαν αλλά μία εξ αυτών επρόκειτο να εκδικαστεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Επιπρόσθετα, το χαλούμι αποτελεί το κορυφαίο σε πωλήσεις αγροτικό προϊόν της Κύπρου (εξάγεται σε περισσότερες από 50 χώρες, παγκοσμίως, με πωλήσεις που ξεπερνούν τα 240 εκατομμύρια ευρώ ετησίως), με εξαγωγές για την περίοδο 2017-2021, αξίας 1,34 δισ. ευρώ (μερίδιο 16,8% επί του συνόλου των κ/εξαγωγών) αλλά και σημαντικές προοπτικές ανόδου, σε εκθετικά επίπεδα, τα επόμενα χρόνια. Από την 1/10/2021 έχει καταχωρηθεί ως προϊόν

Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαφυλάσσοντας τις μοναδικές μεθόδους παραγωγής, τα συστατικά και τη χώρα προέλευσης του ως αυθεντικό Κυπριακό Τυρί.

Το προϊόν αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις:

- το χαλούμι δεν είχε παραχθεί και διατεθεί στην αγορά ως προϊόν ΠΟΠ,
- περιορισμένη δυνατότητα παραγωγής αιγοπρόβειου γάλακτος,
- παράνομη παραγωγή και διακίνηση μεγάλων ποσοτήτων χαλουμιού σε πολλές χώρες του κόσμου, χωρίς τήρηση των απαιτήσεων, ούτε των Εμπορικών Σημάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, ούτε των προβλεπόμενων μεθόδων και συστατικών παραγωγής
- ανάγκη επένδυσης στην προβολή του προ/ϊόντος (τίμημα εισόδου στην αγορά) ιδίως σε αγορές με μικρές κοινότητες Κυπρίων ή με έλλειψη διατροφικής κουλτούρας στα γαλακτοκομικά (Ιαπωνία, Κίνα)
- χώρες της Μέσης Ανατολής είχαν μεγάλη εμπειρία με το χαλούμι καθώς το παράγουν οι ίδιες, αλλά με διαφορετικές μεθόδους και συστατικά.

Σε μελέτη ειδικών μάρκετινγκ με έδρα την Κύπρο (ImarComms) εντοπίστηκε μια αυξανόμενη τάση για την αγορά χαλουμιού παγκοσμίως, με τις προβλεπόμενες ετήσιες πωλήσεις να ανέρχονται στο 1 δισ. δολάρια, ανά έτος, την επόμενη πενταετία (841,6 εκ. δολάρια, έως ο 2026 και τα 998,1 εκατομμύρια δολάρια έως το 2028). Κατόπιν τούτου, το κ/Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας ζήτησε την κατάρτιση ενός Σχεδίου Δράσης που θα τοποθετούσε στρατηγικά το Χαλούμι ως Παγκόσμια Επωνυμία ΠΟΠ, που παράγεται, μόνο στο νησί Κύπρος από τοπικούς παραγωγούς με αυθεντικά συστατικά υψηλής ποιότητας για την προώθησή του σε νέες πιθανές αγορές που θα διεύρυναν την αναγνωρισιμότητα, τη διαθεσιμότητα και τον όγκο πωλήσεων. Αυτές οι αγορές αποφασίστηκε να είναι η Κίνα, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, η Μέση Ανατολή και οι ΗΠΑ.

Ακολούθως, δημιουργήθηκε ένα διεθνές ιστότοπος, σε τέσσερις γλώσσες επικοινωνίας, για την προβολή του αυθεντικού κυπριακού χαλούμι ενώ προετοιμάστηκαν, μεταξύ άλλων, και καμπάνιες επικοινωνίας για την ευαισθητοποίηση και προσέγγιση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για τις αγορές στόχους. Σε αυτόν τον ιστότοπο (www.Halloumi.cy) φιλοξενείται, πλέον, ζωντανά και εκτίθεται όλο το αυθεντικό και πρωτότυπο περιεχόμενο του κυπριακού χαλουμιού, όπως η ιστορία, οι μέθοδοι παραγωγής, τα συστατικά και οι διατροφικές πληροφορίες, οι συνταγές, τα εμπορικά σήματα και οι πληροφορίες ΠΟΠ, καθώς και πιστοποιημένους τοπικούς παραγωγούς ΠΟΠ ενώ το Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας της Κύπρου, μέσω της συνεργασίας μας και της ανάπτυξης του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για το κ/χαλούμι, έχει συνολική εικόνα για την ανάπτυξη και την παγκοσμιοποίηση του κ/Χαλουμιού. Επίσης, έχει προετοιμαστεί επιτυχώς όλο το σχετικό περιεχόμενο και υλικό, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στους παραγωγούς και τους πωλητές του χαλουμιού να επεκταθούν στις νέες αγορές.